

Krzysztof PAWLIK

Hosting Warsaw, Polska

Hosting Warsaw, Poland

ORCID: 0009-0003-4192-3848

e-mail: krzysztof.hubert.pawlik@gmail.com

Znaczenie diachronii w nauczaniu języków obcych: propozycja wprowadzenia innowacyjnych kierunków na studiach wyższych

**The importance of diachrony in foreign language teaching:
proposal for introducing innovative study programs**

The article outlines the advantages of incorporating diachronic linguistics into foreign language instruction. It defines key terms and references recent research by James M. Stratton. Two approaches to integrating diachrony into education are discussed. The author delves into a proposed unique first-degree full-time study program (using a program tailored to the Ludwig Maximilian University in Munich) that would enable students to master two to three closely related foreign languages at the B2+ level. An alternative version of the program and suggested admission requirements are also presented. Finally, a course project is introduced, which could serve as a cornerstone for the aforementioned fields of study and would be easier to implement due to administrative and staffing reasons.

Keywords: diachrony, diachronic linguistics, historical-comparative linguistics, foreign language teaching, study program, diachronic studies, linguistic studies, language courses, proto-language

Artykuł prezentuje korzyści wynikające z wykorzystania językoznawstwa diachronicznego w metodach nauczania języków obcych. Autor odnosi się do badań Jamesa M. Strattona i omawia dwa podejścia do włączenia diachronii do edukacji. Przedstawiono autorski program dziennych studiów pierwszego stopnia, który pozwalałby na opanowanie dwóch lub trzech blisko spokrewnionych języków obcych na poziomie B2+. Omówiono również alternatywny wariant programu oraz kryteria kwalifikacyjne dla potencjalnych kandydatów. Ostatecznie, artykuł prezentuje projekt kursu, który mógłby stanowić kamień węgielny dla wcześniej omówionych kierunków studiów i byłby potencjalnie łatwiejszy we wdrożeniu ze względu na kwestie administracyjne i kadrowe.

Słowa kluczowe: diachronia, językoznawstwo diachroniczne, językoznawstwo historyczno-porównawcze, nauczanie języków obcych, program studiów, studia diachroniczne, studia językoznawcze, kursy językowe, prajęzyk

Choć w glottodydaktyce obecnie łączy się rozmaite metody a w pedagogice post-metodycznej zrywa się wręcz z pojęciem metody jako takiej¹, można stwierdzić, że diachronia językowa ma nadal mały udział w nauczaniu języków obcych. Wskazuje na to skromna ilość badań i źródeł na ten temat. Poniższa praca ma na celu przedstawienie propozycji ujęcia narzędzi językoznawstwa historycznego w nauczaniu języków nowożytnych, przede wszystkim w szkolnictwie wyższym. Podano przykłady rozwiązań z dziedzin sławistyki i indoeuropeistyki.

Warto nadmienić, że znajomość języków obcych jest jedną z ośmiu kompetencji kluczowych (*kompetencji o największym znaczeniu odpowiednio dla organizacji, stanowiska pracy lub danej osoby*), które w swoim zaleceniu wskazał Parlament Europejski, kompetencji, które w dobie globalizacji *są niezbędne w procesach przystosowawczych do szybko zmieniającego się otoczenia (...)*. Posiadanie odpowiednich z nich może znacznie zwiększyć szanse na znalezienie pracy, rozwój kariery oraz osiągnięcie sukcesu zawodowego². Cytując A. Grześkowiak *Bardzo interesujący wynik otrzymano dla ostatniej dostępnej edycji badań, tj. dla 2014 r., gdzie czynnikami zidentyfikowanymi jako istotne w kontekście posiadania pracy były kwalifikacje matematyczne, biegła znajomość języka polskiego oraz umiejętność uczenia się nowych rzeczy, podczas gdy na przynależność do grupy o wysokich zarobkach miały wpływ przede wszystkim znajomość języka obcego oraz kompetencje informatyczne*³. [podkreślenie moje – K.P.]

Przed przejściem do dalszej części artykułu, w której przedstawiono propozycje innowacji edukacyjnych, należy zdefiniować dwa podstawowe pojęcia. Według *Wielkiego Słownika Języka Polskiego* diachronia (elementów językowych) to *analiza wszystkich elementów danego języka i relacji między tymi elementami uwzględniająca ich rozwój w czasie*⁴, podczas gdy synchronia (elementów językowych)

¹ M. Jodłowiec, E. Willim, *Era post-metodyczna a kształcenie nauczycieli języków obcych* [w:] *Konteksty wychowania i edukacji a kształcenie nauczycieli w rzeczywistości ponowoczesnej*, Kraków 2012.

² A. Grześkowiak, *Kompetencje kluczowe jako elementy przewagi na rynku pracy: ujęcie ilościowe* [w:] „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy”, nr 10, Bydgoszcz 2017, s. 182, [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10-s181-190/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10-s181-190.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10-s181-190/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10-s181-190.pdf), [28.02.2023].

³ *Ibidem*.

⁴ *Wielki Słownik Języka Polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/65969/diachronia/5204785/elementow-jezykowych>, [1.03.2023].

to analiza wszystkich elementów danego języka i relacji między tymi elementami w konkretnym okresie, bez uwzględniania ich rozwoju w czasie⁵.

Pozytywny wpływ wykorzystania diachronii w nauczaniu blisko spokrewnionych języków został już udowodniony. Badanie Jamesa M. Strattona dowiodło, że znajomość historii języka może wpłynąć korzystnie na naukę słów spokrewnionych w językach angielskim i niemieckim. W badaniu uczestniczyło 35 studentów, którzy uczyli się języka niemieckiego jako drugiego języka na trzecim semestrze na amerykańskim uniwersytecie. Jedna grupa studentów otrzymała wyraźne instrukcje dotyczące historycznych przesuwek głoskowych (drugiej germańskiej przesuwki spółgłoskowej oraz palatalizacji ingwańskiej) oraz zmian semantycznych, podczas gdy druga grupa wykonuje różne czynności, które pozwoliły na ekspozycję na pokrewne zadania poprzez czytanie i komunikację ustną. Wyniki badania wskazują, że grupa, która otrzymała wyraźne instrukcje dotyczące głosowych przesuwek historycznych i zmian semantycznych, uzyskała znacznie lepsze wyniki niż grupa przypadkowa. Uczniowie, którzy mieli deklaratywną wiedzę na temat zmian historycznych, zanotowali znacznie większy przyrost słownictwa oraz byli w stanie przewidywać znaczenie kilku pokrewnych słów. Badanie to ma szerokie implikacje dla nauki słownictwa, nauczania języków oraz stosowanej historii języka⁶. Opisane zostało również wykorzystanie diachronii w nauczaniu języka francuskiego na poziomie podstawowym i średnio zaawansowanym⁷.

W związku z możliwościami, jakie oferuje wykorzystanie językoznawstwa diachronicznego w nauczaniu języków nowożytnych, warto zastanowić się nad dwoma wariantami użycia tego narzędzia w szkolnictwie wyższym i nie tylko:

1. Stworzenie kierunków studiów w ramach poszczególnych rodzin językowych (słowiańskich, germańskich, romańskich, indoirañskich etc. – w przypadku języków indoeuropejskich). Takie kierunki mogłyby być zakładane przy istniejących już instytutach np. slawistyki czy romanistyki lub w ramach nowo stworzonego wydziału. Student mógłby wybrać od dwóch do trzech blisko spokrewnionych języków nowożytnych, których uczyłby się bez ich wcześniejszej znajomości. Rozwiązanie to opierałoby się w pierwszej kolejności na nauczaniu teorii językoznawczej oraz praprzodka danej rodziny językowej, np. prasłowiańszczyzny czy pragermańszczyzny, następnie student poznawałby chronologicznie procesy historyczne, które wpływały na kształtowanie się poszczególnych dialektów danego prajęzyka a ostatecznie dziś używanych języków narodowych a także nabywałby niezbędnej

⁵ *Ibidem*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/58275/synchronia/5174162/elementow-jezykowych>, [1.03.2023].

⁶ J. M. Stratton, *Intentional and Incidental Vocabulary Learning: The Role of Historical Linguistics in the Second Language Classroom* [w:] „The Modern Language Journal”, t. 106, nr 4, 2022, s. 837–857, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/modl.12805>, [20.02.2023].

⁷ D. L. Arteaga, J. Herschensohn, *Using Diachronic Linguistics in the Language Classroom* [w:] „The Modern Language Journal”, t. 79, nr 2, 1995, s. 212–222, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-4781.1995.tb05432.x>, [21.02.2023].

wiedzy na temat wpływu obcych obszarów językowych. Następnie, również z elementami diachronii, wprowadzano by praktyczną naukę języków B, C, (D). W dalszej części artykułu jako przykład przedstawiono szkic hipotetycznego toku studiów pierwszego stopnia potencjalnie możliwego do wdrożenia na Uniwersytecie Ludwika i Maksymiliana w Monachium (LMU)⁸ i dostosowanego do tamtejszych realiów, które omówiono pokrótce we wstępie do rzeczonyj części. Szacuje się, że studia w takiej formie miałyby umożliwić studentowi wykształcenie kompetencji językowych w dwóch lub trzech językach nowożytnych na poziomie B2+⁹. Ponadto student miałby mocno ugruntowaną bazę do poznawania w przyszłości kolejnych języków studiowanej grupy a także podstawową wiedzę na temat innych języków indoeuropejskich oraz językoznawstwa indoeuropejskiego i historycznego w ogóle. W pierwotnym zamyśle student poznawałby równolegle trzy języki, jednak ze względu na ostatnie zmiany w regulacjach dotyczących polskiego szkolnictwa wyższego dopuszcza się możliwość oferowania w ramach tego rodzaju studiów dwóch języków obowiązkowych i jednego fakultatywnego bądź tylko dwóch obowiązkowych; jednocześnie należy podkreślić, że student poznaje od początku podstawy wszystkich tych języków w sposób metodologiczny, w związku z czym ryzyko przeciążenia osoby studiującej jest dużo mniejsze niż w przypadku nauczania synchronicznego bez zastosowania metod porównawczych albo w przypadku nauczania języków niespokrewnionych bądź daleko spokrewnionych. Kontrowersyjność tego pomysłu tkwi w nauczaniu języków rekonstruowanych a więc nieuświadczonych w piśmie, w związku z czym hipotetycznych. Problem o tyle nie jest przytłaczający, że rozpoczynano by od dość późnych stadiów rozwoju języków (np. prasłowiańskiego, pragermańskiego, praindoirańskiego, praitalskiego) więc nieścisłości nie jest aż tak wiele (jak, dajmy na to, w przypadku praindoeuropejszczyzny), jednak pewne istnieją – jak choćby sporna kwestia istnienia w języku prasłowiańskim sonantów czy głoski /o/ – należy w związku z powyższym traktować nabytą na temat danego prajęzyka wiedzę jako narzędzia do nauki języków współczesnych, nie zaś jako prawdę objawioną¹⁰. Dziedziny językoznawcze cały czas się rozwijają

⁸ Wybór ten został uzasadniony w dalszej części pracy.

⁹ Ze względu na to, że nie przetestowano podanych rozwiązań w praktyce podany poziom B2+ ma charakter szacunkowy. Szacunki te oparto o ofertę innych programów studiów językowych I st. oferujących naukę więcej niż jednego języka obcego, na których osiągnąć przez studenta poziom waha się między B1 a C1; przykładowe istniejące programy na portalu Internetowej Rekrutacji Kandydatów: https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-URA/?from=field:P_URA, [14.03.2023]; https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-FLHU/?from=field:P_FLHU, [14.03.2023]; https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-FLBA/?from=field:P_FLBA, [14.03.2023]; https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-FLBIAL/?from=field:P_FLBIAL, [14.03.2023].

Należy zaznaczyć, że kierunki korzystałyby z odmiennej metody nauczania niż stosowane obecnie, w związku z czym tego rodzaju porównania nie muszą być adekwatne.

¹⁰ Cz. Bartula, *Podstawowe wiadomości z gramatyki staro-cerkiewno-słowiańskiej na tle porównawczym*, Warszawa 2002, s. 81–82; L. Bednarczuk, *Kontakty językowe w przedhistorycznej Europie środkowo-wschodniej* [w:] *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, t. 73, Kraków

więc, siłą rzeczy, znane ludzkości informacje na temat tych języków aktualizują się wraz z upływem czasu i postępem naukowym.

W dalszej części pracy przedstawiono również pokrótce projekt kursu (dalej *Wariant KURS*) odnoszącego się do koncepcji zaprezentowanych kierunków studiów. Kurs taki mógłby być pierwszym krokiem w stronę wprowadzenia omawianej metody.

2. Dodanie elementów gramatyki historycznej i porównawczej (ale też innych elementów językoznawstwa historycznego) do przedmiotów z praktycznej nauki danego języka. Jest to strategia aktualnie stosowana przez autora w nauczaniu indywidualnym. Potencjalnie najlepiej sprawdzi się ona u osób, które mają już pewną bazę w danej rodzinie językowej, tzn. poznali już jakiś język z danej grupy lub są jego rodzimymi użytkownikami. Wówczas można odnosić się do znanego już języka a także nauczać procesów pozwalających na jego podstawie rekonstruować potencjalne formy słów w języku poznawanym. Pomoże to nie tylko lepiej zapamiętać słowa, zrozumieć strukturę języka i rekonstruować potencjalne formy ale również da możliwość zminimalizowania negatywnych aspektów zjawiska interferencji (również dzięki rozumieniu różnic między danymi językami).

Z powyżej przedstawionych w punktach koncepcji niniejsza praca poświęcona jest przede wszystkim pierwszej propozycji. Używane w tym artykule określenie *godzina* oznacza co do zasady 90 minut, tzw. parę.

Przedstawienie potencjalnego przebiegu studiów na przykładzie LMU

Uniwersytet Ludwika i Maksymiliana w Monachium (LMU) w ramach dziedziny Indoeuropejskie językoznawstwo porównawcze oraz albanologia oferuje programy studiów indoeuropeistycznych szeroko wykorzystujących diachronię¹¹.

Ze względu na to, że na tym uniwersytecie istnieją już pewne przedmioty mające wartość dla opisywanych w pracy kierunków oraz personel, który potencjalnie mógłby nauczać części z nowo oferowanych przedmiotów, zarysowano szkic programu studiów dedykowany właśnie temu uniwersytetowi. Początkowo projekt autorski przewidywał możliwość stworzenia w ramach doktoratu protoplasty tego rodzaju kierunku lub przynajmniej kursu z danego języka prowadzonego według przedstawionej metody właśnie na tej uczelni. Indoeuropeistyczną podstawę teoretyczną tworzą w tym programie przedmioty oferowane przez Indoeuropejskie językoznawstwo porównawcze oraz albanologię w ramach kierunku Językoznawstwo historyczne i ogólne¹².

2017, s. 177; Z. Stieber, *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*, Warszawa 2005, s. 9–28.

¹¹ Strona internetowa jednostki: <https://www.indogermanistik.uni-muenchen.de/index.html>, [14.03.2023].

¹² *Bachelorstudiengang Historische und Allgemeine Sprachwissenschaft (Bachelor of Arts, B.A.)*, <https://www.indogermanistik.uni-muenchen.de/downloads/diverses/ba-hias.pdf>, [03.02.2023].

Należy podkreślić, że swoje zasługi dla językoznawstwa historycznego mają również wybitni polscy naukowcy i naukowczynie oraz, że, choćby na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, istnieją przedmioty, które mogłyby stanowić składową oferowanych w ramach studiów diachronicznych toków nauczania¹³.

Konstrukcja kierunków na LMU przewiduje pewne moduły obowiązkowe dla wszystkich studentów – niem. *Pflichtmodule* (w zarysie programu oznaczone jako *P+liczba*) oraz pewne obowiązkowe przedmioty wybieralne – niem. *Wahlpflichtmodule* (oznaczone jako *WP+liczba*)¹⁴. Należy dodać, że na LMU nie ma aktualnie nauczania języka białoruskiego.

Zaproponowano język angielski jako wykładowy, aby kierunek był bardziej przyjazny studentom z różnych krajów, był dostępny dla większej ilości potencjalnych kandydatów oraz aby zwiększyć szanse na znalezienie wykwalifikowanego personelu naukowego umożliwiającego poprowadzenie wszystkich kursów.

Ze względu na dostarczone studentom narzędzia diachroniczne Praktyczna nauka języków B, C, (D) mogłaby być prowadzona intensywniej niż standardowo, jednak pozostaje otwarte pytanie czy LMU zdecydowałoby się na zatrudnienie personelu nauczającego diachronicznie, a w każdym razie na uruchomienie tak wielu nowych kursów językowych. Nie wiadomo również czy ilość studentów przypadających w danym roku na nauczany język byłaby wystarczająca. Osoby studiujące inne kierunki pod warunkiem posiadania lub uzupełnienia wiedzy w zakresie starszych procesów językowych również uczestniczyć w tych kursach, potencjalnie rozwiązywałoby to kwestię minimalnej ilości studentów.

Przedmioty *Historia języków słowiańskich* i *Diachroniczne kompetencje językowe* mogą korespondować w pewnej mierze z przedmiotami *Wprowadzenie do językoznawstwa slawistycznego*¹⁵ oraz przedmiotami z gramatyki historycznej poszczególnych języków czy ich historii w ogóle.

Tabela 1. przedstawia propozycję programu na studiach Słowiańskie Językoznawstwo Diachroniczne pierwszego stopnia w Wariancie A. Do stron kursów oferowanych przez LMU podano odnośniki w przypisach.

¹³ *Językoznawstwo historyczno-porównawcze z elementami indoeuropeistyki i typologii języków*, Uniwersytecki System Obsługi Studiów USOSweb Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, <https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=WF.KJE-PS4.2>, [25.02.2023]; Załącznik nr 71 do uchwały nr 50/VI/2019 Senatu UJ z dnia 26 czerwca 2019 r., <https://kjo.figl.uj.edu.pl/documents/4531453/140016918/PROGRAM+zatw+uchwa%C5%82%C4%85+2019-20.pdf/0a023aeb-bade-4789-a1bb-045b3b0511d3>, [25.02.2023].

¹⁴ Często studenci różnych jednostek i programów spotykają się w ramach jednego przedmiotu, ponieważ jest on dedykowany różnym kierunkom. (zob. *Sanskrit 3 Linguistik und Semantik – Einzelansicht*, LSF – Lehre Studium Forschung, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=verpublish&status=init&vmfile=no&publishid=958074&moduleCall=webInfo&publishConfFile=webInfo&publishSubDir=veranstaltung>, [20.02.2023].)

¹⁵ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=verpublish&status=init&vmfile=no&publishid=818040&moduleCall=webInfo&publishConfFile=webInfo&publishSubDir=veranstaltung>

Tabela 1. Program Diachronicznych Studiów Sławistycznych

Studia licencjackie Słowiańskie językoznawstwo diachroniczne (Bachelor of Arts, B.A.)					
Kursy byłyby prowadzone w języku angielskim					
Zalecany tok nauczania					
MODUŁY		PRZEDMIOTY			
Moduł	ECTS	Nazwa przedmiotu		ECTS	Ilość par (90 min)/ tydzień
1. Semestr (= 1. Rok, pierwsza połowa)					
P1 Historia języków słowiańskich	12	P1.1	Prasłowiańszczyzna i jej rozwój	6	3
		P1.2	Pogłębienie Prasłowiańszczyzna i jej rozwój	6	3
P2 Podstawy badania języka ludzkiego ¹⁶	6	P2.1	Wprowadzenie do badań języka ludzkiego	2	2
		P2.2	Podstawy fonetyki	3	2
		P2.3	Kompetencje informacyjne	1	1
P3 Podstawy językoznawstwa historycznego ¹⁷	6	P3.1	Wprowadzenie do językoznawstwa historycznego	3	1
		P3.2	Pogłębienie Wprowadzenie do językoznawstwa historycznego	3	1
P4 Morfologia ¹⁸	6	P4.1	Podstawy Morfologii	3	1
		P4.2	Pogłębienie Morfologii	3	1
Ogółem				30	15
2. Semestr (= 1. Rok, druga połowa)					
P5 Podstawowe zagadnienia i metody indoeuropeistyki ¹⁹	6	P5.1	Podstawowe zagadnienia i metody indoeuropeistyki	3	1

¹⁶ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C617981&P.vx=kurz>

¹⁷ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C618861&P.vx=kurz>

¹⁸ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C631767&P.vx=kurz>

¹⁹ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C646939&P.vx=kurz>

		P5.2	Pogłębienie Podstawowe zagadnienia i metody indoeuropeistyki	3	1
P6 Podstawy językoznawstwa ogólnego i typologicznego ²⁰	6	P6.1	Podstawy językoznawstwa	3	1
		P6.2	Pogłębienie Podstawy językoznawstwa	3	1
Z modułów wybieralnych WP1-WP9 należy wybrać przynajmniej 3 moduły					
Ogółem				30	16
3. Semestr (= 2. Rok, pierwsza połowa)					
P7 Składnia ²¹	6	P7.1	Podstawy składni	3	1
		P7.2	Pogłębienie składni	3	1
Z modułów wybieralnych WP10-WP18 należy wybrać przynajmniej 3 moduły. Zdecydowanie zaleca się, aby wybrane moduły korespondowały z uprzednio wybranymi modułami WP1-WP9					
Ogółem				30	14
4. Semestr (= 2. Rok, druga połowa)					
P8 Semantyka ²²	6	P8.1	Podstawy Semantyki, Leksykologii, Leksykografii	3	1
		P8.2	Pogłębienie Semantyki, Leksykologii, Leksykografii	3	1
Z modułów wybieralnych WP19-WP27 należy wybrać przynajmniej 3 moduły. Zdecydowanie zaleca się, aby wybrane moduły korespondowały z uprzednio wybranymi modułami WP10-WP18.					
Ogółem				30	14
5. Semestr (= 3. Rok, pierwsza połowa)					
P9 Język w kontekście społecznym	6	P9.1	Podstawy Pragmatyki, Socjolingwistyki, Retoryki	3	1
		P9.2	Pogłębienie Pragmatyki, Socjolingwistyki, Retoryki	3	1

²⁰ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C638881&P.vx=kurz>

²¹ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C639175&P.vx=kurz>

²² <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C630753&P.vx=kurz>

Z modułów wybieralnych WP28-WP36 należy wybrać przynajmniej 3 moduły. Zdecydowanie zaleca się, aby wybrane moduły korespondowały z uprzednio wybranymi modułami WP19-WP27.					
Z modułów wybieralnych WP37-WP54 należy wybrać przynajmniej 3 moduły. Zaleca się, aby wybrane moduły korespondowały z uprzednio wybranymi WP28-WP36. ²³					
Ogółem				30	14
6. Semestr (= 3. Rok, druga połowa)					
P10 Moduł końcowy	12		Praca dyplomowa	10	
			Obrona pracy dyplomowej	2	
Z modułów wybieralnych WP55-WP63 należy wybrać przynajmniej 3 moduły. Zdecydowanie zaleca się, aby wybrane moduły korespondowały z uprzednio wybranymi modułami WP28-WP36.					
Ogółem				30	9
MODUŁY WYBIERALNE					
Z modułów wybieralnych WP1-WP 63 należy wybrać łącznie 18 modułów.					
MODUŁY		PRZEDMIOTY			
Moduł	ECTS	Nazwa przedmiotu		ECTS	Ilość par (90 min)/tydzień
2. Semestr (= 1. Rok, druga połowa)					
WP1 Diachroniczne kompetencje językowe – Czeski	6	WP1.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP1.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP1.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP2 Diachroniczne kompetencje językowe – Polski	6	WP2.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP2.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP2.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1

²³ Dopuszcza się możliwość zastąpienia przez studenta poszczególnych modułów wybieralnych spośród WP37-WP54 przedmiotami ogólnouniwersyteckimi.

WP3 Diachroniczne kompetencje językowe – Słowacki	6	WP3.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP3.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP3.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP4 Diachroniczne kompetencje językowe – Russisch	6	WP4.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP4.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP4.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP5 Diachroniczne kompetencje językowe – Ukraiński	6	WP5.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP5.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP5.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP6 Diachroniczne kompetencje językowe – Białoruski	6	WP6.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP6.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP6.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP7 Diachroniczne kompetencje językowe – Bułgarski	6	WP7.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP7.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP7.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP8 Diachroniczne kompetencje językowe – Serbski-Chorwacki	6	WP8.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP8.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2

		WP8.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
WP9 Diachroniczne kompetencje językowe – Słoweński	6	WP9.1	Historia języka B/C/D	2	1
		WP9.2	Pogłębienie Historia języka B/C/D	2	2
		WP9.3	Wpływ obcych obszarów językowych na język B/C/D	2	1
3. Semestr (= 2. Rok, pierwsza połowa)					
WP10 Praktyczna nauka języka I – Czeski ²⁴	8	WP10.1	Czeski 1	8	4
WP11 Praktyczna nauka języka I – Polski	8	WP11.1	Polski 1	8	4
WP12 Praktyczna nauka języka I – Słowacki	8	WP12.1	Słowacki 1	8	4
WP13 Praktyczna nauka języka I – Russisch	8	WP13.1	Russisch 1	8	4
WP14 Praktyczna nauka języka I – Ukraiński	8	WP14.1	Ukraiński 1	8	4
WP15 Praktyczna nauka języka I – Białoruski	8	WP15.1	Białoruski 1	8	4
WP16 Praktyczna nauka języka I – Bułgarski	8	WP16.1	Bułgarski 1	8	4
WP17 Praktyczna nauka języka I – Serbski-Chorwacki	8	WP17.1	Serbski-Chorwacki 1	8	4
WP18 Praktyczna nauka języka I – Słoweński	8	WP18.1	Słoweński 1	8	4
4. Semestr (= 2. Rok, druga połowa)					
WP19 Praktyczna nauka języka II – Czeski ²⁵	8	WP19.1	Czeski 2	8	4
WP20 Praktyczna nauka języka II – Polski	8	WP20.1	Polski 2	8	4
WP21 Praktyczna nauka języka II – Słowacki	8	WP21.1	Słowacki 2	8	4

²⁴ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C635350&P.vx=kurz>

²⁵ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C646940&P.vx=kurz>

WP22 Praktyczna nauka języka II – Russisch	8	WP22.1	Russisch 2	8	4
WP23 Praktyczna nauka języka II – Ukraiński	8	WP23.1	Ukraiński 2	8	4
WP24 Praktyczna nauka języka II – Białoruski	8	WP24.1	Białoruski 2	8	4
WP25 Praktyczna nauka języka II – Bułgarski	8	WP25.1	Bułgarski 2	8	4
WP26 Praktyczna nauka języka II – Serbski-Chorwacki	8	WP26.1	Serbski-Chorwacki 2	8	4
WP27 Praktyczna nauka języka II – Słoweński	8	WP27.1	Słoweński 2	8	4
5. Semestr (= 3. Rok, pierwsza połowa)					
WP28 Praktyczna nauka języka III – Czeski ²⁶	6	WP28.1	Czeski 3	6	3
WP29 Praktyczna nauka języka III – Polski	6	WP29.1	Polski 3	6	3
WP30 Praktyczna nauka języka III – Słowacki	6	WP30.1	Słowacki 3	6	3
WP31 Praktyczna nauka języka III – Russisch	6	WP31.1	Russisch 3	6	3
WP32 Praktyczna nauka języka III – Ukraiński	6	WP32.1	Ukraiński 3	6	3
WP33 Praktyczna nauka języka III – Białoruski	6	WP33.1	Białoruski 3	6	3
WP34 Praktyczna nauka języka III – Bułgarski	6	WP34.1	Bułgarski 3	6	3
WP35 Praktyczna nauka języka III – Serbski-Chorwacki	6	WP35.1	Serbski-Chorwacki 3	6	3
WP36 Praktyczna nauka języka III – Słoweński	6	WP36.1	Słoweński 3	6	3
WP37 Warsztaty tłumaczeniowe – Czeski	2	WP37.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Czeski	2	1

²⁶ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C635350&P.vx=kurz>

WP38 Warsztaty tłumaczeniowe – Polski	2	WP38.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Polski	2	1
WP39 Warsztaty tłumaczeniowe – Słowacki	2	WP39.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Słowacki	2	1
WP40 Warsztaty tłumaczeniowe – Russisch	2	WP40.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Russisch	2	1
WP41 Warsztaty tłumaczeniowe – Ukraiński	2	WP41.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Ukraiński	2	1
WP42 Warsztaty tłumaczeniowe – Białoruski	2	WP42.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Białoruski	2	1
WP43 Warsztaty tłumaczeniowe – Bułgarski	2	WP43.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Bułgarski	2	1
WP44 Warsztaty tłumaczeniowe – Serbski-Chorwacki	2	WP44.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Serbski-Chorwacki	2	1
WP45 Warsztaty tłumaczeniowe – Słoweński	2	WP45.1	Warsztaty tłumaczeniowe – Słoweński	2	1
WP46 Historia obszaru językowego – Czeski	2	WP46.1	Historia obszaru językowego – Czeski	2	1
WP47 Historia obszaru językowego – Polski	2	WP47.1	Historia obszaru językowego – Polski	2	1
WP48 Historia obszaru językowego – Słowacki	2	WP48.1	Historia obszaru językowego – Słowacki	2	1
WP49 Historia obszaru językowego – Russisch	2	WP49.1	Historia obszaru językowego – Russisch	2	1
WP50 Historia obszaru językowego – Ukraiński	2	WP50.1	Historia obszaru językowego – Ukraiński	2	1
WP51 Historia obszaru językowego – Białoruski	2	WP51.1	Historia obszaru językowego – Białoruski	2	1
WP52 Historia obszaru językowego – Bułgarski	2	WP52.1	Historia obszaru językowego – Bułgarski	2	1
WP53 Historia obszaru językowego – Serbski-Chorwacki	2	WP53.1	Historia obszaru językowego – Serbski-Chorwacki	2	1
WP54 Historia obszaru językowego – Słoweński	2	WP54.1	Historia obszaru językowego – Słoweński	2	1

6. Semestr (= 3. Rok, druga połowa)					
WP55 Praktyczna nauka języka IV – Czeski ²⁷	6	WP55.1	Czeski 4	6	3
WP56 Praktyczna nauka języka IV – Polski	6	WP56.1	Polski 4	6	3
WP57 Praktyczna nauka języka IV – Słowacki	6	WP57.1	Słowacki 4	6	3
WP58 Praktyczna nauka języka IV – Russisch	6	WP58.1	Russisch 4	6	3
WP59 Praktyczna nauka języka IV – Ukraiński	6	WP59.1	Ukraiński 4	6	3
WP60 Praktyczna nauka języka IV – Białoruski	6	WP60.1	Białoruski 4	6	3
WP61 Praktyczna nauka języka IV – Bułgarski	6	WP61.1	Bułgarski 4	6	3
WP62 Praktyczna nauka języka IV – Serbski-Chorwacki	6	WP62.1	Serbski-Chorwacki 4	6	3
WP63 Praktyczna nauka języka IV – Słoweński	6	WP63.1	Słoweński 4	6	3

Legenda: P=Moduł/przedmiot obowiązkowy; WP=Moduł/przedmiot wybieralny

Wariant B.

Można rozważyć wprowadzenie szerszego kierunku indoeuropeistycznego poprzez zmianę programu na pierwszym semestrze. Zamiast zajęć z historii prajęzyka, które trwają 6 par tygodniowo, można by wprowadzić któryś z przedmiotów teoretycznych, takich jak *Podstawowe zagadnienia i metody indoeuropeistyki*, *Podstawy językoznawstwa*, *Podstawy składni*, *Podstawy Semantyki*, *Podstawy Leksykologii* lub *Podstawy Leksykografii*. W drugim semestrze studenci zostaliby podzieleni na grupy związane z konkretnymi rodzinami językowymi. Wówczas rozpoczęłaby się nauka historii prajęzyka. Ze względu na przesunięcie przedmiotów z drugiego semestru można by zwiększyć intensywność kursu historii prajęzyka, aby już w połowie semestru kontynuację stanowiły kursy z Diachronicznych kompetencji językowych języków B, C, (D). Korzyścią wypływającą z takiego „rozbitcia semestru” dla osób studiujących byłaby możliwość rozpoczęcia nauki języków już od początku drugiego

²⁷ <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C646940&P.vx=kurz>

roku a więc pozwoliłoby ono na uniknięcie np. przedłużania toku studiów o semestr, które w przeciwnym razie należałoby rozpatrywać.

Wariant B wydaje się godny rozpatrzenia, zwłaszcza ze względu na potencjalnie lepsze usystematyzowanie wiedzy, wyposaża bowiem osoby studiujące w pierwszej kolejności w narzędzia pomocne w kompleksowym rozumieniu zagadnień poruszanych na zajęciach w drugim semestrze. Pozwala też potencjalnie na większą integrację w ciągu pierwszego semestru osób studiujących różne gałęzie indoeuropeistyki, co może się przyczynić do budowania więzi a w efekcie przekładać na przyszłą współpracę między tymi gałęziami a więc i rozwój nauki.

Gdyby podobny kierunek/podobne kierunki udało się stworzyć w Polsce, w zasadach kwalifikacji proponowano by uwzględnić:

1. Konkurs świadectw maturalnych w następującym porządku jakościowym i wartościowym (przykład możliwy do zastosowania dla kandydatów z maturą 2005–2023):

Tabela 2. Zasady punktowania wyników matur dla kandydatów z maturą 2005–2023

Przedmioty obowiązkowe			Przedmiot dodatkowy	Przedmiot dodatkowy
Język polski	Matematyka	Język obcy nowożytny	Język obcy nowożytny (inny niż w kolumnie 3.)/język mniejszości etnicznej – łemkowski, język mniejszości narodowej (białoruski, litewski, niemiecki, ukraiński)/Historia/ Język łaciński i kultura antyczna ²⁸ /Fizyka/ Chemia/Filozofia	Język obcy nowożytny /język mniejszości etnicznej - łemkowski, język mniejszości narodowej (białoruski, litewski, niemiecki, ukraiński)/Historia/ Język łaciński i kultura antyczna ²⁹ /Fizyka/ Chemia/Filozofia (inne niż w kolumnie 3. i 4.) /Polski/Matematyka
P. podst. x 0,6	P. podst. x 0,6	P. podst. x 0,6	P. podst. x 0,6	P. podst. x 0,6
albo	albo	albo	albo	albo
P. rozsz. x 1	P. rozsz. x 1	P. rozsz. x 1	P. rozsz. x 1	P. rozsz. x 1
Waga: 15%	Waga: 35%	Waga: 15%	Waga: 20%	Waga: 15%

P. podst. – poziom podstawowy; P. rozsz. – poziom rozszerzony

Ze względu na analityczność metody spośród składowych najwyżej ważona jest matematyka. W wyborze przedmiotów zdawanych na maturze pozostawiono

²⁸ lub inny język starożytny.

²⁹ jw.

dużą dowolność z myślą o osobach, które nie odkryły w sobie jeszcze językowego powołania, a także ze względu na to, że kierunek byłby nowy. Osoby piszące maturę w latach sprzed jego pojawienia się nie miałyby szansy kierować się wymogami tego kierunku, wybierając przedmioty maturalne. Postarano się jednak zadbać o to, aby przedmioty uznawane miały szansę odzwierciedlać w ten czy inny sposób predyspozycje przydatne na Studiach diachronicznych. W pewnych przypadkach można rozpatrzyć przyjmowanie osób o wyjątkowych predyspozycjach niespełniających przedstawionych kryteriów.

2. Sprawdzian predyspozycji językowych

Wariant KURS. Dużo łatwiej osiągalną administracyjnie i kadrowo formą innowacji na uczelniach byłoby stworzenie wybieralnego kursu językowego, na który studenci poszczególnych kierunków mogliby się zdecydować, gdyby dostrzegali potencjał nauczania diachronicznego lub uważaliby takie podejście za adekwatne do swoich predyspozycji i potrzeb. Na LMU stworzenie takiego wybieralnego przedmiotu byłoby technicznie możliwe – studenci wielu kierunków rzeczywiście sami wybierają do swojego programu studiów kursy językowe oferowane przez najróżniejsze jednostki z całego uniwersytetu (przykłady podane wcześniej).

Dla takiego kursu proponowano by poniższe zestawienie liczby godzin (par = 90 min) w tygodniu (przykład dla kursu któregoś z języków słowiańskich):

Tabela 3. Zestawienie liczb godzin przedmiotów: Program Studiów Wariantu A a Program Wariantu „Kurs”

Semestr	Nazwa przedmiotu	Program BA	Kurs
1.	Historia języków słowiańskich	6	4
2.	Diachroniczne kompetencje językowe	4	4
3.	Praktyczna nauka języka	4	4
4.	Praktyczna nauka języka	4	4
5.	Praktyczna nauka języka	3	4
6.	Praktyczna nauka języka	3	4 (ew. 3)

Jak widać, należałoby nieco przyspieszyć kurs historii języków słowiańskich. Ze względu na to, że byłby to w tym wypadku przedmiot dedykowany głównie jednemu językowi, można przyjąć, że zmniejszenie szczegółowości w obrębie innych języków nie odbiłoby się znacznie na satysfakcji studentów. Z całą pewnością tego rodzaju kurs dawałby osobom studiującym kompendium wiedzy przydatne w uczeniu się kolejnych języków z danej rodziny językowej w przyszłości. Zmniejszona liczba godzin z zakresu Historii języków słowiańskich byłaby jedynie ceną, którą

należałoby zapłacić za dodatkowe dwie godziny praktycznej nauki poznawanego przez studenta języka.

Według autora przedstawione w pracy koncepcje mają potencjał przyczynienia się do rozwoju nauczania języków obcych w Polsce i na świecie oraz do popularyzacji diachronii zarówno wśród osób nauczających jak i uczących się języków obcych. W pracy posłużono się przykładami z zakresu indoeuropeistyki, niewykluczone jednak, że rozwiązania te można by było zastosować również w nauczaniu języków nieindoeuropejskich.

Chciałbym serdecznie podziękować osobom, które przyczyniły się do powstania tej pracy, przede wszystkim dr. hab. Peterowi-Arnoldowi Mummowi oraz dr Antonii Ruppel za wnikliwe uwagi i konsultacje w zakresie metody i proponowanego toku nauczania oraz dr. Ryanowi Sandellowi za konsultacje w 2019 roku, na których stwierdził, że „Skoro nikt tego jeszcze nie zrobił, to nie będzie wiadomo [czy proponowany sposób nauczania w ramach nowych kierunków diachronicznych odniósłby sukces]³⁰, dopóki się nie spróbuje.”³¹ – Autor.

LITERATURA / REFERENCES

- Arteaga D. L., Herschensohn J., *Using Diachronic Linguistics in the Language Classroom* [w:] „The Modern Language Journal”, t. 79, nr 2, 1995, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-4781.1995.tb05432.x>, [21.02.2023].
- Bachelorstudiengang Historische und Allgemeine Sprachwissenschaft (Bachelor of Arts, B.A.)*, <https://www.indogermanistik.uni-muenchen.de/downloads/diverses/ba-hias.pdf>, [03.02.2023].
- Bartula Cz., *Podstawowe wiadomości z gramatyki staro-cerkiewno-słowiańskiej na tle porównawczym*, Warszawa 2002.
- Bednarczuk L., *Kontakty językowe w przedhistorycznej Europie środkowo-wschodniej* [w:] *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, t. 73, Kraków 2017.
- Crawford R. L., *Some aspects of the history of German and English for the classroom* [w:] „Die Unterrichtspraxis/Teaching German”, t. 21, nr 2, 1988, <https://www.jstor.org/stable/3530284>, [11.03.2023].
- Długosz-Kurczabowa K., Dubisz S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 2006.
- Einführung in die slavistische Sprachwissenschaft III*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=verpublish&status=init&vmfile=no&publishid=818040&moduleCall=webInfo&publishConfFile=webInfo&publishSubDir=veranstaltung>, [14.03.2023].
- Fortson B. W. IV, *Indo-European Language and Culture: An Introduction*, Second edition, Singapur 2010.

³⁰ Dodatkowe słowa własne w nawiasie kwadratowym dla oddania kontekstu – K.P.

³¹ Tłumaczenie własne wypowiedzi Ryana Sandella w trakcie konsultacji w 2019 roku – K.P.

- Grześkowiak A., *Kompetencje kluczowe jako elementy przewagi na rynku pracy : ujęcie ilościowe* [w:] „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy”, nr 10, Bydgoszcz 2017, bazhum.muzhp.pl/media/files/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10-s181-190/Roczniki_Ekonomiczne_Kujawsko_Pomorskiej_Szkoly_Wyzszej_w_Bydgoszczy-r2017-t10-s181-190.pdf, [28.02.2023].
- Językoznawstwo historyczno-porównawcze z elementami indoeuropeistyki i typologii języków, Uniwersytecki System Obsługi Studiów USOSweb Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmiot/pokazPrzedmiot&kod=WF.KJE-PS4.2, [25.02.2023].
- Jodłowiec M., Willim E., *Era post-metodyczna a kształcenie nauczycieli języków obcych* [w:] *Konteksty wychowania i edukacji a kształcenie nauczycieli w rzeczywistości ponowoczesnej*, Kraków 2012, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/64679/jodlowiec_willim_era_post-metodyczna_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y, [14.03.2023].
- Lightfoot D., *Language history for teaching and learning German* [w:] „Die Unterrichtspraxis/Teaching German”, t. 40, nr 1, 2007, <https://doi.org/10.1111/j.1756-1221.2007.tb00028.x>, [11.03.2023].
- P 1 *Grundlagen der Erforschung menschlicher Sprache*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C617981&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- P 2 *Grundlagen der Historischen Sprachwissenschaft*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C618861&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- P 3 *Grundlagen der Indogermanischen Sprachwissenschaft*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C646939&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- P 4 *Grundlagen der allgemeinen und typologischen Sprachwissenschaft*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C638881&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- P 5 *Morphologie*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C631767&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- P 6 *Syntax*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C639175&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- P 7 *Semantik*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=wtree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C630753&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- Pokorny J., *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*, <https://indo-european.info/pokorny-etymological-dictionary/whnjs.htm>, [11.03.2023].
- Sanskrit 3 *Linguistik und Semantik – Einzelansicht, LSF – Lehre Studium Forschung*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=verpublish&status=init&v>

- mfile=no&publishid=958074&moduleCall=webInfo&publishConfFile=webInfo&publishSubDir=veranstaltung, [20.02.2023].
- Sprachpraxis (SoSe 2023)*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=w-tree&search=1&trex=step&root120231=654041%7C650348%7C646132%7C646940&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- Sprachpraxis (WiSe 2022/23)*, <https://lsf.verwaltung.uni-muenchen.de/qisserver/rds?state=w-tree&search=1&trex=step&root120222=617299%7C634797%7C615133%7C635350&P.vx=kurz>, [14.03.2023].
- Stieber Z., *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*, Warszawa 2005.
- Stratton J. M., *Intentional and Incidental Vocabulary Learning: The Role of Historical Linguistics in the Second Language Classroom* [w:] „The Modern Language Journal”, t. 106, nr 4, 2022, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/modl.12805>, [20.02.2023].
- Strona przedmiotu Filologia bałtycka, stacjonarne, pierwszego stopnia w Internetowej Rekrutacji Kandydatów*, https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-FLBA/?from=field:P_FLBA, [14.03.2023].
- Strona przedmiotu Filologia białoruska z językiem angielskim, stacjonarne, pierwszego stopnia w Internetowej Rekrutacji Kandydatów*, https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-FLBIAL/?from=field:P_FLBIAL, [14.03.2023].
- Strona przedmiotu Hungarystyka, stacjonarne, pierwszego stopnia w Internetowej Rekrutacji Kandydatów*, https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-FLHU/?from=field:P_FLHU%20%20, [14.03.2023].
- Strona przedmiotu Ukrainistyka z językiem angielskim, stacjonarne, pierwszego stopnia w Internetowej Rekrutacji Kandydatów*, https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2023/programme/S1-URA/?from=field:P_URA%20%20, [14.03.2023].
- Vergleichende und Indogermanische Sprachwissenschaft sowie Albanologie*, <https://www.indogermanistik.uni-muenchen.de/index.html>, [14.03.2023].
- Wielki Słownik Języka Polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/65969/diachronia/5204785/elementow-jezykowych>, [1.03.2023].
- Wielki Słownik Języka Polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/58275/synchronia/5174162/elementow-jezykowych>, [1.03.2023].
- Wolff R. A., *The history of the language as an instructional aid* [w:] „Die Unterrichtspraxis/Teaching German”, t. 26, nr 1, 1993, <https://doi.org/10.2307/3531786>, [11.03.2023].
- Załącznik nr 71 do uchwały nr 50/VI/2019 Senatu UJ z dnia 26 czerwca 2019 r.*, <https://kjo.filg.uj.edu.pl/documents/4531453/140016918/PROGRAM+zatw+uchwa>, [25.02.2023].

Pawlik Krzysztof – magister, absolwent Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego, stypendysta BAYHOST na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana, Monachium, Niemcy